

Všech příslušníků SNB, STB a ostatních policejních orgánů.

Zvolili jste si za svoje životní povolání policejní službu. Je správné, že i tuto službu musí někdo vykonávat, avšak - záleží velmi na tom, jak je tato služba vykonávána.

Většina z Vás slouží v krátké době již třetímu režimu a státní ústavě. Není zbytečno si připomenout, že ne všichni z Vás jste se osvědčili v dobách naší největší a nejtragičtější národní krise - v dobách naší národní nevoloby.

Chceme však jen připomenout, že podobná doba nastala u nás nyní a je na Vás, jak se jako talové zachováte po stránce mravní národnosti i lidské.

Každý z Vás má své náhledy, své názory, své politické přesvědčení, své názory na svět, svůj názor na budoucnost, svůj názor na život, svůj názor na smysl života a svůj názor na smysl existence.

Naše doba vyžaduje však tak daleko, že Vás všichni musíme připomenout tyto skutečnosti a v a r o v a t Vás před opuštným konáním. Uvědomte si, že tato skutečnost a protože si sami sobě, která obtočíte jednou před soudem národa a lidí, kde se budete zodpovídat ze svých činů.

Nebudeme vypočítávat všechny Vaše činnosti a úchytky od zákonů ve prospěch dočasných mocí a samovlád, avšak upozorníme Vás na nejdůležitější: Není přičiněn proti žádné státní moci, ani režimu, jestliže je někdo vlastencem, jestli svobodně myslí a event. se takto vyjadřuje, jestli není dělníkem, ani řemeslníkem, ani studentem.

Připomínáme, že zde již stojí někdo daleko silnější nežli je celý Váš zběhlý policejní aparát, který má za všech okolností udržet samovládce u moci, i s celými jejich lži-režimy, převrácením krásné ideje socialismu, tak aby vyhovovaly jen jejich nočním zájmům. V a r u j e m e !

Sledujeme na každém kroku Vaši činnost, protokolujeme ji a není daleko doba, kdy Vás pak postavíme před přísný soud lidí. Zasáhne však také tyrdětan, kde nebude míra teroru a násilí unesná.

Pamatujte na svoje rodiny, dbajte své vlastenecké, národní i lidské etiky. Zastavte v prvé ruce lidi, abyste náš národ nedostali do tohoto hrobu, jako dostali československý národ tím, že se tak těžce pronásledovali.

Vím, že se u nás opět objeví koncentrační tábory. Víme, že se opět používá v pol. službě gestapovských metod. V a r u j e m e n a p o s l e d y !

P r a v d a z v í t ě z í !

Protirežimní letáky odbojové organizace Světлана

„Víme, že se u nás opět zřizují koncentrační tábory. Víme, že se opět používá v pol. službě gestapáckých method! Varujeme naposledy! Pravda zvítězí!“

PETR MALLOTA

Citovaný úryvek pochází z ilegálního letáku odbojové organizace Světлана, který si můžete prohlédnout na protější straně.¹ Vznikl na počátku roku 1949 a stejně jako ostatní protirežimní tiskoviny Světланы se mezi obyvatelstvem dočkal masového rozšíření. V historiografii protikomunistické rezistence zaujímá Světлана specifickou pozici. Její odbojovou činnost nelze přehlédnout, stejně jako následnou represi komunistické moci, jež vyústila do mnoha politických procesů a skončila devíti popravami jejích členů.² Téma samotné je však zatíženo nebývalým množstvím nepřesností a dezinterpretací, které daly vzniknout četným mýtům.³

Některé skupiny přistupovaly k věci spíše charitativně (finanční podpora rodin obětí režimu, ukrývání uprchlíků), jiné s velikým osobním rizikem vyvíjely propagační aktivity (zejména šíření ilegálních tiskovin), další pak vykonávaly zpravodajskou činnost ve prospěch Západu anebo prováděly sabotáže či útoky na představitele moci.⁴

Protikomunistická odbojová organizace Světлана svého času pokryla svou sítí značnou část Moravy

Úspěšný komunistický puč v Československu v únoru 1948 vyvolal reakci podobnou té, kterou vyvolala o devět let dříve německá okupace: následovalo zakládání ilegálních organizací, jež si vytklý za cíl přispět svou činností k pádu totalitního režimu. Nejednalo se přitom o typově stejné skupiny, lišily se od sebe v celé řadě parametrů.

Některé byly co do počtu členů malé (často je tvořilo pouze několik lidí, kteří pracovali víceméně v izolaci), jiné naopak vynikaly silou své „členské základny“ (desítky i stovky členů a sympatizantů). Velké rozdíly byly také ve výzbroji a kontaktech (v rámci ČSR i na zahraniční špičky čs. exilu). Výrazným rozlišovacím znakem byla i zvolená forma činnosti.

Jestliže vezmeme za vstupní kritérium pro klasifikaci skupin domácího odboje velikost podzemní organizace a míru odhodlání jejích členů, vyjádřenou konkrétními aktivitami, pak nad jiné vyniká protikomunistická odbojová organizace Světлана, která svého času pokryla svou sítí značnou část Moravy. Co o ní víme? K jejímu založení dal z exilu podnět někdejší partyzán a poválečný partyzánský

1 Archiv bezpečnostních složek (ABS), sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy Brno (V-BN), vyšetřovací spis a. č. V-2670 BN, dokumenty z akce „Světлана“, originál letáku Všem příslušníkům SNB, StB a ostatním policejním orgánům. Veškeré citace z letáků organizace Světлана jsou ponechány v autentické podobě.

Josef Vávra-Stařík jako partyzánský velitel na konci války (foto: ABS)

Velitel Světlany v Československu, bývalý partyzán Antonín Slabík (foto: ABS)

funkcionář Josef Vávra-Stařík.⁵ Ten byl nucen v březnu 1948 se svými spolupracovníky uprchnout na Západ, neboť mu hrozilo zatčení. Pronásledování proponenty nového režimu si ovšem nevysloužil primárně svými politickými názory (ty bychom mohli s jistotou mírou zjednodušit charakterizovat jako krajně levicové), ale především pro svou vzdorovitost a urputnost. Excentrický Vávra-Stařík se již po válce nebyvalou měrou zasazoval o uznání zásluh partyzánů, přičemž tyto zásluhy nahlížel především prizmatem získání privilegií postavení v nově se rodící

republice. Kromě jiného inicioval vznik partyzánského svépomocného pracovního kolektivu (výrobního družstva) ve Zlíně, tzv. Partkolu, jehož předsedou se posléze stal. Ve věci partyzánských zájmů se angažoval s mimořádným nasazením, v roce 1947 neváhal dokonce vyhrožovat manifestačním odchodem partyzánů zpět do hor, pokud nebudou státní orgány jejich požadavky reflektovat.⁶

Vávra-Stařík si svým radikalismem vytvořil řadu vlivných nepřátel napříč politickými kruhy. Jedním z nich byl i mjr. Augustin Schramm (1907–1948), vedoucí partyzánského oddělení na

Ústředním výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), funkcionář pražského ústředí Sdružení českých partyzánů (SČP). Tato šedá eminence režimu působila za války v Sovětském svazu, odkud organizovala činnost partyzánských oddílů v okupované vlasti. Obecně se má za to, že se jednalo o agenta sovětské NKVD, a ve spojitosti s jeho osobou můžeme dokonce narazit na tvrzení, že byl zapleten do smrti Jana Masaryka v březnu 1948.⁷

Právě konflikty s komunistickými prominenty, jakož i zjevná nemožnost etablování se režimu dostat populárního partyzánského funkcionáře Josefa Vávru-Staříka pod kontrolu (během únorových událostí se např. nesmířil se svým odstavením od moci a učinil pokus založit ve Zlíně krajský akční výbor SČP a stanout v jeho čele), vedly ke snaze o jeho urychlenou eliminaci.⁸ Doba se radikálně změnila, o autonomii partyzánů neměli nyní komunisté, kteří se v předchozích letech pasovali do role jejich podporovatelů a ochránců, jakýkoli zájem. Ba právě naopak. Někdejší protinacistické odbojáře, jimž nechyběla odvaha, bojové zkušenosti a sebevědomí, považovali za hrozbu.

Vzhledem k tomu, že Vávra-Stařík unikl za hranice, měla jeho

2 K tématu nejnověji čtyřdílná publikace MALLOTA, Petr a kol.: *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu (díly 1–4)*. Academia – ÚSTR, Praha 2024. Konkrétně studie Antonín Daněk (1927–1950), Karel Daněk (1923–1950), Antonín Janošik (1926–1950), Rudolf Lenhard (1918–1950), František Mana (1910–1950), Josef Vávra-Stařík (1902–1953), Jaromír Vrba (1920–1950), Alois Šimara (1921–1951), Karel Zámečník (1923–1951). Posledně jmenovaný byl spolupracovníkem StB. Autorem všech devíti studií je Petr Mallota.

3 Z prací, které se v minulosti zabývaly Světlanou, viz např. ŠEDIVÝ, Zdeněk: *Světlana. I. Partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova*. Papyrus, Vimperk 1997; POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny*. Líba, Vizovice 2002; TÝŽ: *Hyeny v akci*. Líba, Vizovice 2003; HOMOLA, Zdeněk – KOKEŠ, Luboš a kol.: *Případ Světlana. Proměny obrazu třetího odboje*. ÚSTR, Praha 2017 (katalog stejnojmenné výstavy); KOKEŠ, Luboš: *Nepolapitelný kurýr Jan Vašek. Paměť a dějiny*, 2018, roč. 12, č. 4, s. 19–29.

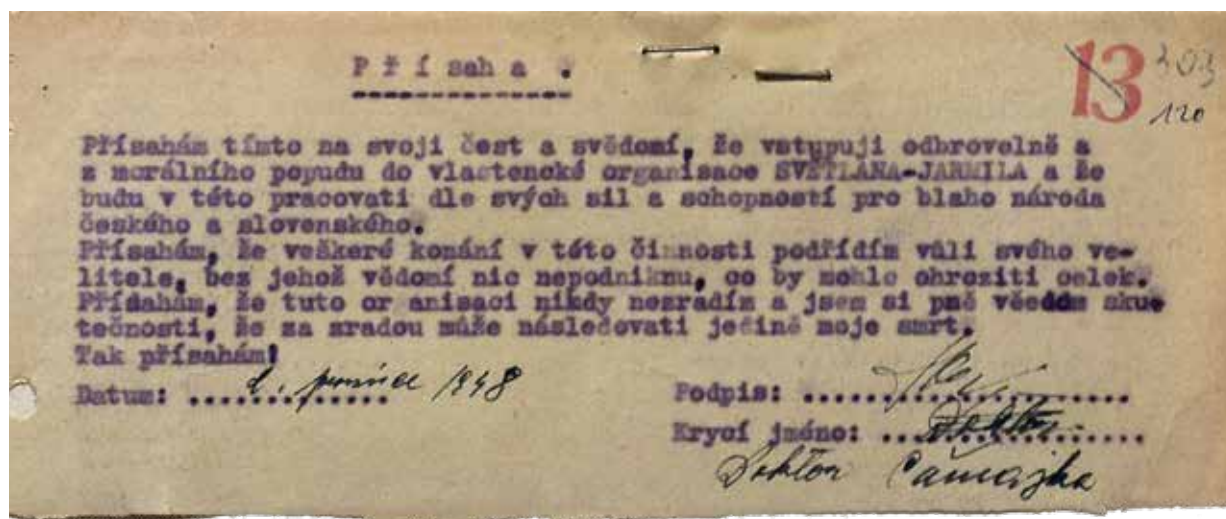
4 K jedné z takových skupin podrobněji viz MALLOTA, Petr: *MAPAŽ – příběh odbojové organizace z roku 1949. Paměť a dějiny*, 2018, roč. 12, č. 4, s. 3–18.

5 Název organizace byl odvozen od jména nemanželské dcery Josefa Vávry-Staříka.

6 *Národní archiv* (NA), f. KSČ-ÚV (1945–1989), 100/36, sv. 198–8, noviny Partizán č. 1 (novoroční vydání), s. 5, zpráva o konferenci partyzánských velitelů ve Zlíně 14. 12. 1946. Srov. ABS, sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy MV (V), vyšetřovací spis a. č. V-2646 MV Choc a spol., podsvazek č. 4, zpráva o konferenci Sdružení českých partyzánů (krajská odbočka Zlín) v restauraci Myslivna ve Zlíně 26. 2. 1947.

7 Viz KREMLÍČKOVÁ, Ladislava (ed.): *Jan Masaryk. Úvahy o jeho smrti*. ÚDV, Praha 2005.

8 MALLOTA, Petr a kol.: *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu (3. díl)*. Academia – ÚSTR, Praha 2024, s. 818–837.

Originál přísahy Světlany podepsaný jedním z jejích vedoucích, Jaromírem Vrbou (repro: ABS)

„likvidace“ zprvu pouze formu zbavení všech funkcí a dočasného uvěznění manželky Marie. Po atentátu na mjr. Augustina Schramma v květnu 1948 v Praze, který podle všeho provedl z vlastní iniciativy mladý exulant Miloslav Choc,⁹ byl Vávra-Stařík v nepřítomnosti účelově postaven do čela skupiny Miloslav Choc a spol. Ta stanula v listopadu 1948 před Státním soudem Praha. Jednalo se o první poúnorový politický proces zacílený na československý exil. Tribunál tehdy vynesl celkem osm trestů smrti: popraveni byli přítomní Miloslav Choc a Slavoj Šádek (stalo se tak v únoru 1949). Ostatní odsouzení včetně Vávry-Staříka tomuto osudu unikli (Vávra-Stařík ovšem pouze dočasně), neboť se nacházeli za hranicemi mimo dosah komunistické justice.

ZALOŽENÍ SVĚTLANY

Pokud jsme v úvodu studie konstatovali, že je obraz činnosti odbojové organizace Světlana zakalen řadou zjednodušení a omylů, pak ty nejpodstatnější souvisejí právě s Josefem Vávrou-Staříkem. Podle některých autorů totiž na Západě ve skutečnosti působil jako agent komunistických bezpečnostních složek (jeho útěk z Československa byl prý cynicky zinscenován), který od špiček nedemokratického režimu dostal za úkol působit rozkladným způsobem na exil. A nejen to. Světlana v jeho režii prý vznikla cíleně jako gigantická volavčí síť sloužící k likvidaci protikomunistických odbojářů v Československu.¹⁰ Na tomto místě je zapotřebí konstatovat, že zde máme co do činění s tezemi, které jsou

nejen chatrně podloženy důkazy, ale v některých ohledech nabývají spíše podobu konspiračních teorií.¹¹ Pravdou ovšem je, že se Vávra-Stařík choval za hranicemi dost chaoticky a nevyzpytatelně a dostával se do řady konfliktů s představiteli konstituujících se orgánů čs. exilu, např. Radou svobodného Československa (RSČ).

Není jasné, jakou podobu Světlana v představách samotného zakladatele Vávry-Staříka původně měla. On sám se po svém únosu Státní bezpečností (StB) z Vídně v říjnu 1949 od řady jejích aktivit distancoval, což ale není nic překvapivého, neboť hrál o svůj život. Jako vězeň komunistických žalářů vyšetřovatelům tvrdil, že Světlana byla založena především s cílem zachovat ve změnách politických poměrech původní partyzánské struktury nezávislé na režimu,

⁹ K tomu podrobněji PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Svět křidel, Cheb 2010, s. 148–161; MALLOTA, Petr: *Miloslav Choc (1925–1949)*. In: MALLOTA, Petr a kol.: *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu (2. díl)*. Academia – ÚSTR, Praha 2024, s. 48–63.

¹⁰ Teorii o mimořádně temné a zavrženíhodné roli zakladatele Světlany Josefa Vávry-Staříka prosazoval ve svých pracích nejhlasitější publicista Jaroslav Pospíšil. Ten později za agenta StB označil i velitele Světlany v ČSR Antonína Slabíka.

¹¹ Čtenáře v této věci odkazují na své nedávno publikované studie k popraveným členům Světlany (viz pozn. č. 2). Jde zejména o texty Antonín Janošík (1926–1950), Rudolf Lenhard (1918–1950) a Josef Vávra-Stařík (1902–1953).

nikoli se s ním pustit do otevřeného boje, jak učinil jím pověřený velitel Světlany, někdejší partyzánský funkcionář Antonín Slabík (1914–1981). Při snaze dobrat se v této věci pravdy jsme bohužel odkázáni především na výpovědi vzniklé pod nátlakem. Jednoznačné důkazy, jež by prokázaly jak se věci skutečně udály, prozatím chybějí. A hlavní aktéři tehdejších událostí, kteří by do původních plánů činnosti Světlany mohli vnést světlo, byli buď umlčeni (Josef Vávra-Stařík skončil na popravišti v srpnu 1953), anebo již zemřeli, aniž by stihli podat věrohodné ústní svědectví.¹²

PROGRAM

Zaobírat se podrobněji složitými okolnostmi vzniku Světlany není nicméně předmětem této studie. Pro naši potřebu bude účelné zaměřit se pouze na dva písemné dokumenty (ten kratší je psán slovensky a je víceméně výtahem z delší české verze), které se k této věci dochovaly v úřední spisové dokumentaci. Jedná se o program Světlany, jenž má vlastně podobu jakéhosi letáku, který je určen k šíření, patrně však nikoli mezi širokou veřejností, ale pouze mezi vytipovanými adepty na členství. Bohužel ani jedna z těchto písemností není opatřena nějakými bližšími údaji, které by nám napomohly zasadit je do kontextu aktivit Světlany a kroků jejich vedoucích – Josefa Vávry-Staříka a Antonína Slabíka (chybí jim datace i informace, jak se dostaly do rukou StB, respektive u koho byly zabaveny).

Za pozornost jistě stojí to, že se zde o Světlanu hovoří poměrně nejasně buď jako o „československém hnutí za svobodu, právo a spravedlnost“, anebo pouze jako o „domácím hnutí“, které má „uvést v život naprostou demokracii, takovou, jaké nás učil Masaryk a jeho nejlepší žák Beneš, a naplnit jejich práci svěžími doktrínami sociálními a hospodářskými“.¹³ Na kapitalismus jakožto společensko-ekonomický model program nahlíží zcela negativně, text hovoří přímo o odmítnutí „vlády kapitalistické kliky“, zároveň však varuje před tím, „aby barbarství jedinců chabého intelektu ničilo pomalu to, co generace našeho národa vybudovaly v našich duších a srdcích, a rapidně snižovalo hospodářskou prosperitu státu“.¹⁴ Za ideální řešení autor (či autoři) považuje socialismus uplatňovaný v méně radikální podobě, než jak je tomu v komunistickém Československu.

Z konkrétních požadavků anebo principů uvedme následující: zaručení práva na práci pro každého občana a na spravedlivou mzdu. Znárodnění (zestátnění) velkých závodů má bez jakýchkoli pochyb zůstat v platnosti. Naopak v případě středních a malých podniků a analogicky v zemědělství se má zachovat soukromé vlastnictví. Odsun německého obyvatelstva dokument považuje za zcela nezpochybnitelný a spravedlivý krok, republika musí být státem národním. Jako zajímavá novinka se v textu objevuje rozšíření pravomocí prezidenta republiky a zavedení jeho přímé volby. Ohledně politických stran program konstatuje, že původní „stavovský“

stranický systém je již zastaralý a má být nahrazen modelem akcentujícím „zásady všeobecnosti“. Nově by tak vznikly pouhé tři zastřešující subjekty, totiž „strana liberální, strana pracující levice a strana pravice“. Vysvětlení, jak konkrétně by takový stranický systém fungoval, v textu nenalezneme, jeho autor či autoři přiznávají, že jde o otázku, jež bude v budoucnu předmětem diskuse.¹⁵

Pokud by čtenář v programu hledal jasně formulovanou výzvu k započetí odboje proti komunistickému režimu, byl by zklamán. Mluví se zde pouze o „převzetí moci ve státě“, přičemž se zároveň zdůrazňuje potřeba zdrženlivosti tak, aby nedocházelo k osobní mstě (za tím účelem se prohlášení dovolává i křesťanských hodnot). Potrestání, ovšem smrtí, mají být „pouze udavači, zrádci a ti, kteří zacházeli se zatčenými politickými vězni nelidsky“. Násilí je třeba odmítnout všude tam, „kde toho není třeba“, přičemž „jen živly teroristické musí být trestány“. Jak konkrétně ilegálně pracovat, zde uvedeno není. Členové Světlany mají působit tak, aby její ideje „prolnuly“ celý národ, organizace i korporace.¹⁶ Z textu vyplývá, že se tím míní vydávání letáků, propaganda a „vykonávání akcí“.¹⁷ Závěr nabývá formy apelu: „Heslo našich organizací je Světlana. Pod tímto jménem se organizujte, to jméno dáváte před dalšími jmény, např. organizace Světlana-Jarmila apod. Postupujte samostatně dle svého svědomí. Vaším nejvyšším nadřízeným jest Vaše čest a Vaše svědomí. To jsou nejvyšší velitelé československého hnutí za svobodu, právo a spravedlnost.“

12 Naději, že se v této věci nakonec přeče jen dobereme nových poznatků, představuje interní projekt ÚSTR „Organizace Světlana. Historie protikomunistické rezistence v Československu a proměny její interpretace“. Jeho řešitelé, historici Zdeněk Homola a Luboš Kokeš, shromáždili během minulých let sbírku unikátních pramenů (včetně pozůstalosti Antonína Slabíka), kterou v současné době zpracovávají.

13 ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSSR I. díl (A 8/1), inv. j. 1365, akce „Světlana“, podsvazek č. II, program Světlany.

14 Tamtéž.

15 Tamtéž.

16 Tamtéž.

17 ABS, f. A 8/1 inv. j. 1365, akce „Světlana“, podsvazek č. IV, program domácího hnutí.

Dvě z mnoha střelných zbraní zabavených StB při likvidaci skupiny (foto: ABS)

Bývalý partyzán Rudolf Lenhard, náčelník štábu Světlany. Po rozbití skupiny byl 24. října 1950 popraven. (foto: VÚA-VHA)

Samozvané velitele a vůdce odboje ze zahraničí odmítáme. Odboj se koná doma na posvátné půdě domácí. Neberte instrukce od nikoho, jen od těch, kdož s Vámi Světlanu organisují. Každý ve svém okruhu zakládá ihned trojky¹⁸. Tento leták rozšiř ve formě cirkulujících dopisů. Letáky rozmnožujte. Vaše Světlana.¹⁹

ODBOJOVÉ AKTIVITY

Ilegální organizace Světlana existovala zhruba rok (od září 1948 do září 1949). Poslední měsíce již ovšem byla v důsledku protiakcí komunistických bezpečnostních složek ve stadiu naprostého rozkladu, kdy její poslední členové v ČSR pouze s vypětím posledních sil unikali zatčení. Nejintenzivnější činnost spadá do ledna, února a počátku března 1949. V čem spočívala?

V první fázi zejména ve shromažďování zbraní a dosti živelném budování podzemní sítě, jež pokryla větší část Moravy. O tom, o jak rozvětvenou organizaci se jednalo, svědčí údaj Generální prokuratury patrně z roku 1965, z něhož vyplývá, že v souvislosti s aktivitami Světlany bylo souzeno celkem 280 osob.²⁰ Její vedoucí v Československu Antonín Slabík počítal s celonárodním povstáním, které mělo podle jeho přesvědčení vypuknout na jaře 1949. A právě na něj bylo potřeba se připravit, neboť Světlana při něm měla sehrát stěžejní úlohu.²¹ Proto byla vytvářena i funkční velící struktura vojenského typu. V tomto ohledu bylo nejvýznamnějším počinem založení štábu, který vznikl na přelomu ledna a února 1949 v Komořanech u Brna (Slabíkovo bydliště). Jeho

členy se stali Antonín Slabík jako velitel (krycí jméno „major Vlárský“), Rudolf Lenhard jako náčelník štábu („kapitán Javornický“), Bedřiška Slavíková (Slabíková švagrová) jako výkonný štábu („poručík Jarmila“) a Pravoslav Melichárek jako poradní člen („poručík Slovácký“).

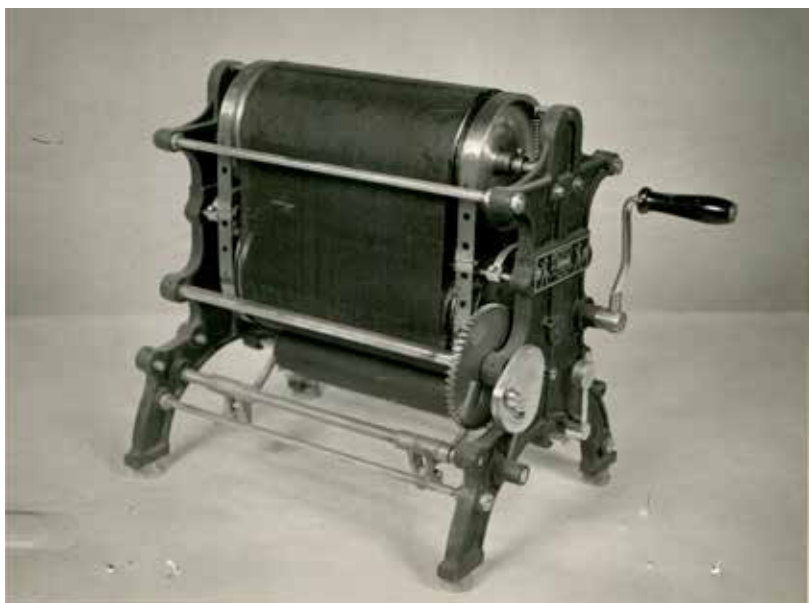
Při hodnocení činnosti Světlany mnohdy vystupují do popředí ozbrojené střety jejích členů s příslušníky komunistické tajné policie. Byly dramatické: Dne 20. dubna 1949 zastřelil ve Vsetíně obchodní cestující Jaromír Vrba strážmistra Sboru národní bezpečnosti (SNB) Bohumila Hýla, 15. května 1949 v Božicích na Znojemsku byli při zásahu proti hostinskému Antonínu Daňkovi, který se vrátil do vlasti jako kurýr, těžce zraněni dva příslušníci StB, přičemž jedním z nich byl dokonce sám krajský velitel StB v Uherském

18 Míňeny ilegální buňky tvořené vždy třemi členy.

19 ABS, f. A 8/1, inv. j. 1365, akce „Světlana“, podsvazek č. II, program Světlany.

20 NA, f. Generální prokuratura, Praha, sp. zn. T 156/49, zpráva generálního prokurátora o výsledku prověření stížností podaných v trestních věcech odsouzených v akci „Světlana“, nedatováno (patrně z června 1965).

21 Srov. MALLOTA, Petr: Antonín Daněk (1927–1950). In: MALLOTA, Petr a kol.: *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu (1. díl)*. Academia – ÚSTR, Praha 2024, s. 507.

Jeden z cyklostylů používaných Světlanou (foto: ABS)

Hradišti Ludvík Hlavačka²². Přesilou obklíčený Daněk však nakonec spáchal sebevraždu. Jmenovec tohoto „světlanáře“, dělník Antonín Daněk, 29. června 1949 v Brankovicích u Vyškova rovněž těžce zranil štábního strážmistra SNB Miroslava Závodného. Ve všech těchto případech se však jednalo o střelbu v krajní nouzi, kdy „světlanářům“ hrozilo zatčení, nikoli o naplánované fyzické útoky na představitele represivního aparátu.²³

Ve skutečnosti hlavní položku v „odbojovém portfoliu“ Světlany netvořily násilné akce, ale kolportování protirežimních letáků. To ovšem dosáhlo skutečně masové intenzity. Když Antonín Slabík uváděl v tajném dopise z března 1949 určeném Josefu

Vávrovi-Staříkovi do Francie, že jeho lidé vydali přes 20 000 letáků, patrně nijak nepřeháněl.²⁴ Ostatně pravdivost jeho čísel nepřímo potvrzují i tajné interní materiály StB, které si navíc všímají dopadů těchto ilegálních tiskovin na smýšlení a postoje obyvatelstva.²⁵

KOLPORTÁŽ

Samotná výroba a šíření ilegálních tiskovin vypadaly takto: Každý leták byl nejprve nastylizován, posléze přepsán na blány, aby mohl být ručně kopírován na cyklostylech. Šlo přitom o dosti náročnou proceduru. Původně ve výrobě odbojářů figurovaly cyklostyly dva. První opatřil sám velitel

Světlany v ČSR Antonín Slabík a nacházel se u něj v Komořanech (tedy ve štábu organizace). Dotyčný jej patrně získal již na počátku činnosti Světlany, kdy přesně a od koho ovšem nevíme. Druhý přístroj opatřil Rudolf Lenhard v prosinci 1948 od předsedy Partkolu ve Zlíně Josefa Bureše. Byl umístěn na různých adresách ve Francově Lhotě a ve Střelné na Vsetínsku.

Je ironií osudu, že „Lenhardův“ cyklostyl získal tehdy na dlouhou dobu do úschovy i muž, který svou zradou způsobil rozkrytí celé Světlany a posléze smrt mnoha statečných lidí. Dokonce se u něj v domě ve Francově Lhotě letáky i tiskly. Jednalo se o dělníka Václava Kocourka, který se stal pod krycí značkou „AK-32“ dobrovolně spolupracovníkem StB. O svých přátelích podával detailní zprávy již od prosince 1948. V tajném úředním záznamu, který na základě Kocourkova hlášení vyhotovil jeho řídicí orgán (čekatel SNB Rudolf Bezděk, příslušník Velitelství oddílu StB Vsetín), se můžeme např. dočíst i o inkriminovaném „Lenhardově“ cyklostylu: „Dne 31. prosince 1948 byl do bytu AK-32 dovezen rozmnožovací stroj, značky Autotyp 2 Remen. Zatím však nemají papír, má jim však každým dnem přijít a budou ihned rozmnožovat letáky. [...] S AK-32 jsem zatím osobně nemluvil a tuto zprávu mně vyhodil z autobusu v obálce, když jel ze Zbrojovky a autobus v zatáčce zpomalil jízdu.“²⁶

Oba cyklostyly – „Slabíkův“ v Komořanech i „Lenhardův“ ve Francově

²² Ludvík Hlavačka (1911–2005), předválečný komunista, za okupace zapojený do odboje. V roce 1944 byl nacisty zatčen a odsouzen k trestu smrti (trest nevykonán). Po válce pracovník ministerstva vnitra. Po komunistickém puči postupně vystřídal řadu vysokých funkcí (velitel KV StB v Uherském Hradišti, velitel PS, náměstek ministra vnitra). Jako krajský velitel StB se dopouštěl týrání vězňů, byl zodpovědný za zavedení brutálního mučení elektrickým proudem. Jako velitel PS se zasadil o smrtící elektrifikaci drátěných zátarasů na západní hranici. Po pádu komunistického režimu se za své činy zodpovídal, odsouzen však nikdy nebyl.

²³ Čtenáře v této věci odkazují na své nedávno publikované studie k poopraveným členům Světlany (viz pozn. č. 2).

²⁴ ABS, sb. V, vyšetřovací spis a. č. V-2646 MV Choc Milan a spol., podsvazek č. 12/2, opis dopisu Antonína Slabíka pro Vávru-Staříka podaného neznámým odesílatelem na poštovním úřadě v Olomouci 7. 3. 1949.

²⁵ Tamtéž, sb. V-BN, vyšetřovací spis a. č. V-2670 BN, Světlana VI/4 – operativní materiál, úřední záznam č. 95/49 z 1. 3. 1949.

²⁶ Tamtéž, úřední záznam č. 66/49 ze 7. 1. 1949.

Lhotě – letáky od začátku roku 1949 doslova chrlily. Zavedla se praxe, že samotný koncept letáku vznikl přímo na štábu, odkud byl posléze pomocí spojek doručen také na Valašsko, kde pak probíhala paralelní výroba (část zdejší produkce se nicméně vracela na štáb, který vlastní produkci nezvládal krýt „poptávkou“). Mezi obyvatelstvo se ilegální tiskoviny rozšiřovaly dvojím způsobem: buď rozhazováním či zanecháváním na veřejných místech (často byly vyhazovány z jedoucího automobilu), anebo rozesláním na různé adresy, a to včetně adres různých institucí, jakými byly např. národní výbory či policejní služebny. „Sděluji, že dne 26. února 1949 byl doručen poštou Okresnímu velitelství SNB ve Vsetíně a stanici SNB Horní Lideč, okr[es] Val[lašské] Klobouky dopis, ve kterém byl vložen protistátní leták. Tento leták jest nadepsán: „Všem příslušníkům SNB, Stb a ostatním policejním orgánům“,“ informovala například 1. března 1949 své velitelství Oblastní úřadovna StB Uherské Hradiště.²⁷ Pro hladkou distribuci letáků organizace využívala síť svých členů či sympatizantů v jednotlivých obcích. Ti ve stanovený čas obdrželi z rukou spojky štos letáků (mohlo jít i o sto kusů) s instrukcemi, kdy a kde mají provést jejich rozhoz či roznos.

Pro potřeby ilegální práce byly později získány ještě dva „záložní“ cyklostyly, které poskytli bývalý majitel továrny na cukrovinky v Uherském Hradišti Bedřich Skála a učitel odborné školy z Kroměříže Alois Obdržálek. Podle našich současných znalostí tedy Světлана disponovala celkem čtyřmi přístroji na rozmnožování svých protirežimních textů. Zde je zapotřebí mít na zřeteli, že vlastnit cyklostyl bylo po únoru

1948 soukromým osobám odepřeno a jeho držení podléhalo přísnému dohledu. Etablující se totalitní režim se velmi obával ztráty informačního monopolu. Odbojáři naráželi i na další překážky, které máme z dnešního pohledu tendenci podceňovat – v poválečném Československu např. panoval citelný nedostatek kancelářského papíru.²⁸

LETÁKY

V předchozích odstavcích jsme zmínili proces výroby a distribuce letáků organizace Světлана. Některé důležité informace však prozatím nezazněly. Kdo konkrétně tyto ilegální tiskoviny stylizoval, kolik druhů nakonec vzniklo a jaká byla jejich forma i obsah?

Co se prvního bodu týče, lze s jistotou říci, že autorů bylo více. Ti navíc využívali jako inspirační zdroj další ilegální tiskoviny, které se tehdy mezi obyvatelstvem objevovaly, některé pasáže z nich pak přímo zakomponovali i do svých textů. Podle našich poznatků byl prvním tvůrcem letáků vedoucí Světлany v Československu Alois Slabík, respektive okruh jeho spolupracovníků v Komořanech. Za dalšího autora můžeme označit JUDr. Aloise Líbala (1897–?), advokáta z Valašských Klobouků. Ten však přispěl pouze jedním textem. Po něm převzal pomyslnou štafetu Rudolf Lenhard. Pro tohoto muže se pak stalo sestavování „protistátních“ letáků jednou z hlavních odbojových aktivit. I on pochopitelně netvořil stoprocentně originální díla, nýbrž v maximální míře využíval obrátů a argumentů, které již existovaly a ukázaly se jako funkční.

Jestliže nepočítáme programové dokumenty Světлany mající rovněž

formu jakéhosi letáku (jejich autory byli nejspíše Josef Vávra-Stařík a Antonín Slabík), pak tato ilegální organizace vyhotovila zřejmě deset druhů letáků. Ve vyšetřovacích spisech StB, které nám v této věci slouží jako primární pramen, se dochovalo osm z nich, zbývající dva bohužel nikoli. Známe je tak pouze podle jejich názvu. Je to velká škoda. Stále však existuje možnost, že se v budoucnu objeví, třeba jako součást spisové dokumentace fondů či sbírek některého z regionálních archivů. Při snaze utřídit a vytěžit tyto prameny představuje problém jejich datace – není úplně jasné, v jakém pořadí vlastně vznikaly. Z různých náznaků, zmínek a také díky znalosti celkového kontextu bychom snad mohli vytvořit chronologický přehled (viz tabulka na další straně).

Ilegální letáky z let 1948–1953 můžeme klasifikovat mnoha způsoby, kupříkladu podle účelu, kterému měly sloužit. V tomto ohledu spadá osm letáků Světлany, tedy drtivá většina, do kategorie těch „mobilizujících“, jejichž smyslem bylo adresáty povzbuzovat a burcovat, čímž by se do budoucna připravily vhodné podmínky pro konkrétní odbojové akce. Zbývající dva jsou letáky „výhrůžné“, jež si kladly za cíl zastrašit exponenty režimu (mohlo jít např. o agilní členy tzv. lidosprávy nebo o příslušníky komunistických bezpečnostních složek). Na tomto místě stojí za zmínku, že to byl právě Rudolf Lenhard, který navíc vyhotovil i jakýsi výhrůžný dopis, který se odesílal z pošty, leč žádný jeho dochovaný exemplář se dosud nepodařilo v pramenech dohledat.

Pro ilegální tiskoviny z produkce Světлany je specifická cílená snaha překonat názorové rozpory a být

²⁷ Tamtéž, zpráva OúStB Uherské Hradiště pro KV StB Uherské Hradiště z 1. 3. 1949.

²⁸ Srov. HOMOLA, Zdeněk – KOKEŠ, Luboš a kol.: *Případ Světлана. Proměny obrazu třetího odboje*, s. 29.

Letáky organizace Světlaná

1. Příslušníci I. a II. boje za naši národní svobodu!
2. Občané Valaši a Moravští Slováci! (dosud nenalezen)
3. Občané – Moravané!
4. Dělníci a zaměstnanci znárodněného i soukromého průmyslu!
5. Lide československý!
6. Všem místním národním výborům a ONV a KNV! (dosud nenalezen)
7. Všem příslušníkům SNB, StB a ostatním policejním orgánům
8. Všem příslušníkům armády československé!
9. Legionáři, partyzáni, zahraniční vojáci, [osvobození] političtí vězni a ostatní odbojoví pracovníci
10. Národe český a slovenský!

platformou pro co nejširší okruh čtenářů, ať patřili k jakékoli politické straně či názorovému proudu, a to včetně někdejších i stávajících členů či sympatizantů KSČ. Autoři tedy záměrně hledali nejvyšší společný jmenovatel. Ten našli v boji za národní svébytnost a svobodu. Je to právě státní suverenita a svrchovanost, které jsou zde dávány do ostrého protikladu k panující realitě, totiž údajně importované vládě, jež zavádí zcela cizí metody včetně politického násilí.

Pro ilegální tiskoviny z produkce Světlaný je specifická cílená snaha překonat názorové rozpory a být platformou pro co nejširší okruh čtenářů

Zmiňovaný přístup s sebou pocho-pitelně nesl jistá negativa, v daném případě nejednoznačné pojmenování viníků tragické situace. Skutečně,

v inkriminovaných letácích v podsta-tě nenarazíme na informaci, že se v Československu chopila vlády KSČ, která je zodpovědná za veškerý teror. Namísto toho se zde mluví pouze o „samozvaných bezcharakterních pro-spěchářích“, popř. o „samozvaných mo-cipánech a národních parasitech bigot-ně naplněných cizími idejemi“, které je zapotřebí svrhnout. Frekventovaným pojmem je v textech tzv. „lži-režim“, jenž prý diskredituje „krásnou ideu socialismu“. V této souvislosti nelze nezmínit bizarní antisemitský motiv jakoby opsaný z některé nacistické rasové příručky, kdy jsou jako cizí rozvrtný element rovněž identifikováni „vyznavači sionismu a talmudu“. Ten působí v textech dost neorga-nický a objevuje se pouze v prvních třech dochovaných letácích.²⁹

Na tomto místě je ovšem nutné oci-tovat tajný dopis Antonína Slabíka pro Josefa Vávru-Staříka z počátku března 1949. V něm se totiž jeho autor vyrovnává s fámami ohledně nejednoznačného ideového zaměření

Světlaný. „Nejsme žádnou komunistic-kou buňkou,“ píše Slabík do Francie, „jsme naopak proti internacionále a komunismu, který drancuje nervy všech poctivých vlastenců našeho ná-roda. Jsme stoupenci p[ánů] pres[iden-tů] Masaryka a Beneše a za jejich idee mobilisujem do boje všechny partyzány a neskorumpované pořádné lidi. Kdo bude dál rozšiřovat zprávy o nás opač-né, budeme jej považovat za provoka-téra, který chce rozbit naši organizaci, budeme trestat i smrtí. Můžeš tento dopis dát na veřejnost, aby si jej vzali pomlouvači k srdci.“³⁰

LETÁK Č. 1

Patrně vůbec první leták Světlaný, nesl titul *Příslušníci I. a II. boje za naši národní svobodu!* a vznikl zřejmě na konci roku 1948 a jeho autorem je buď sám Antonín Slabík, anebo lidé z jeho okolí. Jedná se o plamennou výzvu, která se dovolává morální povinnosti odbojářů znovu povstat proti „zvlů a násilí“. Text sugestivně líčí realitu panující v poúnorovém Československu, obsahuje informace o zřizování koncentračních táborů pro odpůrce režimu, kde jsou tito lidé bestiálně mučeni.³¹ Zarážející je nic-méně výše zmíněný zcela nesmyslný antisemitský výpad: „Nevidíte, co se děje? Nevidíte, že za řvaním o socialis-mu se skrývá vztekem a zlobou strhaná tvář vyznavačů sionismu a talmudu, který chce zotročiti, jak je v jejich strašných knihách psáno, celý svět a v neposlední řadě náš národ? Nevidíte, kdo tomuto u nás přísluhoje, protože se chce přizpůsobit?“ Závěr letáku nejenže

²⁹ Poúnorové výpady proti Židům, kterým bylo kladeno za vinu, že jsou zodpovědní za instalaci komunistické totalitní vlády, v podstatě navazovaly na nacistickou propagandu o „židobolševicích“, resp. o „židobolševickém spiknutí“. Autoři letáků si přitom všímali skutečnosti, že mnozí komunističtí prominenti mají židovský původ (např. generální tajemník KSČ Rudolf Slánský). Je nicméně zarážející, že v případě Světlaný k tomuto způsobu argumentace přistoupili někdejší protinacističtí odbojáři – partyzáni. K výskytu antisemitských protirežimních tiskovin srov. KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana (eds.): *Letáky 1948. Dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 1994, s. 44–45, 85; TITÍŽ: *Letáky 1949. Dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 1994, s. 57–58.

³⁰ ABS, sb. V, vyšetřovací spis a. č. V-2646 MV Choc Milan a spol., podsvazek č. 12/2, opis dopisu Antonína Slabíka pro Vávru-Staříka podaného neznámým odesílatelem na poštovním úřadě v Olomouci 7. 3. 1949.

shrnuje a opakuje předešlý apel, ale navíc někdejší odbojáře vybízí k budování podzemních struktur tak, aby byli opět připraveni k akci: „*Prokázali jste vysoké vlastenecké i morální uvědomění v dobách nejtěžších, prokažte je znovu. Nedejte plivat po tradici našeho národního boje za osvobození. Pomozte nám svrhnout samozvance i celý jejich lži-režim! Nepřipusťte, aby byl celý národ hanoben nelidskými, gestapáckými metodami. Sjednoťte se! Diváme se na Vás a čekáme! Věřme spolu s národem, že nezklamete. Buďte připraveni! Zavoláme! Pravda musí zvítězit! Světlana-Jarmila.*“³²

LETÁK Č. 2

Jak již bylo řečeno, odhalit přesnou posloupnost jednotlivých letáků, které Světlana vytvářela a šířila, není jednoduché. Ten s názvem *Občané Valaši a Moravští Slovinci!* by snad mohl být dalším v pořadí. Autorem byl JUDr. Alois Líbal, který jej vyhotovil na přání svých spolubojovníků (včetně Rudolfa Lenharda) zřejmě na přelomu let 1948 a 1949. Bohužel se jedná o jeden ze dvou letáků, který se doposud nepodařilo ani v originále, ani v přepisu vypátrat.

LETÁK Č. 3

Autorství letáku *Občané – Moravané!* lze připisat Rudolfovi Lenhardovi. Z názvu je patrné, že se inspiroval Líbalovým textem. Hned v úvodu cituje Benešovu řeč, kterou prý prezident

pronesl k zástupcům komunistické strany během vrcholu únorové krize. Jedná se o výňatek z tehdy hojně šířených ilegálních tiskovin,³³ který Lenhard implementoval do vlastního textu. Inkriminovaná pasáž zní takto: „...ne všechen lid československý si přeje zánik demokracie, ale Vy pánové a Vámi vedená strana si přejete, abych svým podpisem zabil demokracii v Československu a zradil nejen sebe, ale i celému národu nejdražší přísahu, jež tkví ve slovech: ‚Presidente osvoboditeli – věrni zůstaneme‘. A jestli tak činím, tedy jen proto, abych zabránil bratrovražednému boji, jímž mi vyhrožujete a ježž jste schopni vyvolat. Věřím však, že lid československý pochopí můj čin a při nejbližší příležitosti velkou většinou prokáže, že jsou mu cizí metody, jichž užíváte, a že jste podceňovali mravní vyspělost, věrnost a demokratický smysl našeho lidu...“. Podobně jako v případě letáku *Příslušníci I. a II. boje za naši národní svobodu!* se jedná o mobilizační leták. Znovu zde nalezneme i onen antisemitský motiv, i když již v méně explicitní podobě. Zajímavostí je pasáž, v níž autor hovoří o formě socialismu, která má být zavedena v Československu. Ta totiž silně evokuje o dvacet let mladší koncept „socialismu s lidskou tváří“ z období tzv. pražského jara (1968): „*V našem národě byl a bude opět socialismus lidských forem, který národ přijme s láskou a uvědoměním,*“ čteme zde. „*Socialismus podávaný způsobem násilným opouští svoji krásnou ideu a stává se zrůdným terorizováním lidu.*“

Leták kombinující různé způsoby přesvědčování adresátů obsahuje také instrukce k vedení „protistátní“ činnosti. Ty jsou však definovány zcela obecně: „*Nebojte se národních parazitů bigotně naplněných cizími a nelidskými ideami. Trestejte je pro jejich teroristické způsoby. Stojíme za Vámi a držíme nad Vámi ochrannou ruku. Je nás tisíce a získáváme další tisíce lidí dobrých duší a srdce. Jsme všude a nikde!*“³⁴

LETÁK Č. 4

Čtvrtý leták, nazvaný *Dělníci a zaměstnanci znárodněného i soukromého průmyslu!*, se svým zaměřením i provedením poněkud odlišuje od předešlé produkce Světlany. Důvodem je zvolená cílová skupina. Rudolf Lenhard se v něm obrací na dělníky, u nichž zřejmě neočekává tak silnou odezvu na tradiční „národně-ideové argumenty“, a tak poukazuje především na dopady praktické politiky KSČ. Vypichuje nenaplněné sliby a snižování životní úrovně v ČSR („*strastiplné plnění dvouletého hospodářského plánu nepomohlo, chystá se plán pětiletý!*“), odstavení dělníků od jakékoli možnosti rozhodovat i vsudypřítomný stranický klientelismus, kdy jsou upřednostňováni zcela nekompetentní lidé. V letáku (odhlédneme-li od znovu použitého antisemitského výpadu) se objevuje silný humanistický akcent a apel na svědomí a morální integritu dělníků, kteří jsou vládnoucí mocí mnohdy

31 Autoři letáku zde mají na mysli patrně tábory nucené práce (TNP), jež vznikly na základě zákona č. 247/1948 Sb. Do nich byli mimo soudním rozhodnutím umístováni lidé, které komunistický režim považoval za nežádoucí elementy, u nichž je nutná převýchova. Od roku 1949 vznikaly navíc v rámci uranových dolů tzv. trestanecké pracovní tábory, kde končily kromě jiných vězňů i oběti politických procesů. Režim v těchto zařízeních byl mimořádně krutý a nelidský. K tématu viz např. BORÁK, Mečislav – JANÁK, Dušan: *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Nakladatelství Tilia, Šenov u Ostravy 1996; BARTÍK, František: *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. ÚDV, Praha 2009; BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. ÚSTR, Praha 2009; PINEROVÁ, Klára (ed.): *Jáchymov: jeviště bouřlivého století*. ÚSTR, Praha 2018; BAUER, Zdeněk a kol.: *Jáchymovské tábory – peklo, ve kterém mrzlo*. Nakladatelství Zdeněk Bauer, Praha 2019.

32 ABS, sb. V-BN, vyšetřovací spis a. č. V-2671 BN, Světlana, svazek č. 7, originál letáku *Příslušníci I. a II. boje za naši národní svobodu!*

33 Srov. KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana (eds.): *Letáky 1948. Dokumenty*, s. 97–98, 108, 116, 118, 121.

34 ABS, sb. V-BN, vyšetřovací spis a. č. V-2670 BN, dokumenty z akce „Světlana“, originál letáku *Občané – Moravané!*

zneužívání proti svým spoluobčanům (myslí se tím zřejmě činnost Lidových milicí na venkově, kde se jejich příslušníci spolupodíleli na vymáhání dodávek u soukromě hospodařících zemědělců).³⁵ Navzdory poměrně mírnému úvodu leták znovu končí jednoznačnou výzvou: „Pomozte svrhnouti režim lži a teroru! Pravda a zásady lidství musí zvítěziti!“³⁶

LETÁK Č. 5

Nejkratší ze všech letáků Světlany otevírá zvolání *Lide československý!* a má opět především burcovat. Rudolf Lenhard v něm s jistými stylistickými obměnami uplatňuje již několikrát použité vzorce a postupy. Určitou specifičnost textu lze spatřovat ve větší naléhavosti, která snad odráží autorovo přesvědčení, že se události blíží definitivnímu rozuzlení: „Doba, kdy bude náš lid opět svobodný, se nezadržitelně blíží. Již zanedlouho bude mocí převzít vládu věcí svých poctivý lid český a slovenský bez cizích vlivů a diktátů.“ Zřejmě proto jsou i pokyny pro odbojáře poněkud více rozvedeny. Ti mají jednak písemně zaznamenávat všechny zločiny exponentů režimu, kteří budou po převratu postaveni před soud, jednak ve svém okolí vytipovávat vhodné adepty na převzetí státní správy. „Dejte samozvancům již nyní pocítiti konec jejich moci,“ píše se zde. „Vystašte je, aby nebyli schopni ani nejmenšího odporu v rozhodné chvíli!“³⁷

LETÁK Č. 6

Z deseti druhů letáků, které Světlana během své činnosti vytvořila,

mají dva čistě výhrůžný charakter, přičemž autorem obou je opět Rudolf Lenhard. Ten navíc sestavil i výhrůžný dopis, který se rovněž dočkal značného rozšíření. Jak napovídají názvy obou letáků, tedy *Všem místním národním výborům a ONV a KNV!* (leták č. 6) a *Všem příslušníkům SNB, StB a ostatním policejním orgánům* (leták č. 7), adresáty byli lidé (a instituce), kteří se na různých úrovních spolupodíleli na násilné instalaci nového režimu. Šlo o pracovníky tzv. lidosprávy anebo o příslušníky bezpečnostních složek komunistického státu. Zatímco první leták i výhrůžný dopis se nepodařilo doposud v žádném archivním prameni nalézt, druhý (viz úvodní strana studie) se dochoval v několika exemplářích.

LETÁK Č. 7

Jak vyplývá z našich poznatků, jednalo se o hojně kolportovaný leták, který měl značný dosah, neboť byl zasílán poštou. Dostal se tak např. až do rukou příslušníků SNB na stanicích v České Třebové a Chrudimi (Pardubický kraj) a v Jablonci nad Nisou (Liberecký kraj).³⁸ Je opatřen povšechnou datací, takže přibližně víme, kdy jej Rudolf Lenhard vyhotovil (leden 1949). Adresáti jsou v něm důrazně upozorňováni na to, že jakmile dojde ke svržení nedemokratického režimu, budou jako jeho služebníci hnáni za svoje činy k odpovědnosti. V této souvislosti autor nabízí paralelu s protektorátní službou ve prospěch německých okupantů. Za povšimnutí stojí jednoznačné pojmenování zločinné poúnorové praxe, tedy násilí

používané proti občanům, což je motiv, který se sice v letácích Světlany objevil již dříve, zde jej nicméně nalezneme v koncentrovanější podobě: „Připomínáme, že zde již stojí někdo daleko silnější nežli je celý Váš zběsilý policejní aparát, který má za všech okolností udržet samovzvanou moc i s celým jejich lžirežimem, převracením krásné ideje socialismu tak, aby vyhovovaly jen jejich nečestným záměrům. Varujeme! Sledujeme na každém kroku Vaši činnost, protokolujeme ji a není daleko doba, kdy Vás pak postavíme před přísný soud lidu. Zasáhneme však také tvrdě tam, kde nebude míra teroru a násilí únosná. Pamatujte na svoje rodiny, dbejte své vlastenecké, národní i lidské cti. Zůstaňte v prvé řadě lidmi, abyste náš národ nedostali do takové hanby, jako dostali němečtí vůdcové svůj národ tím, že se tak těžce prohřešili na lidstvu. Víme, že se u nás opět zřizují koncentrační tábory. Víme, že se opět používá v [policejní] službě gestapáckých method! Varujeme naposledy! Pravda zvítězí! Světlana-Jamila.“³⁹

LETÁK Č. 8

Další Lenhardův leták (*Všem příslušníkům armády československé!*) svou povahou nijak nevybočuje z klasického „mobilizujícího“ rámce předešlých ilegálních tiskovin odbojové organizace Světlana. „Svoboda našeho národa a vlasti byla těžce vydobyta na bojištích celého světa,“ začíná jeho text a pokračuje v sugestivním tónu: „Krev našich nejlepších vlastenců tekla na východě i západě, v oblacích nad nacistickým Německem, na frontě odboje domácího a [v] partyzánských jednotkách

35 Více o Lidových milicích in BAŠTA, Jiří: *Lidové milice. Nelegální armáda komunistické strany Československa 1948–1969*. ÚSTR, Praha 2013. Kniha je také volně ke stažení na <https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2017/10/LIDOVE-MILICE.pdf> (citováno k 10. 10. 2024).

36 ABS, sb. V-BN, vyšetřovací spis a. č. V-2670 BN, dokumenty z akce „Světlana“, originál letáku *Dělníci a zaměstnanci znárodněného i soukromého průmyslu!*

37 Tamtéž, originál letáku *Lide československý!*

38 Viz KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana (eds.): *Letáky 1949. Dokumenty*, s. 28.

39 ABS, sb. V-BN, vyšetřovací spis a. č. V-2670 BN, dokumenty z akce „Světlana“, originál letáku *Všem příslušníkům SNB, StB a ostatním policejním orgánům!*

a valila [se] proudem v mučirných koncentračních táborů. Duch a nadšení našich vlastenců však zvítězilo i nad tímto strašným a početnějším nepřítelem.“ Následuje obvyklé schéma, tedy pojmenování neutěšené reality v poúnorové ČSR, která je v naprostém rozporu nejen s národními zájmy, ale i s elementárními lidskými právy, na což navazuje výzva k příslušníkům armády, aby se aktivně zapojili do zvratu poměrů: „Národ a lid se dívá na Vás, jak se zachováte! Stůjte při národu a pomozte mu surhnout lžirežim, který je skurnou a hanbou národa. Sjednotíme opět náš národ, aby byl v této těžké chvíli opět jako jeden muž. Buďte připraveni! Jsme všude a nikde! Pozorujeme a sledujeme! Zavoláme! Pravda musí zvítězit! Světlana-Jarmila.“⁴⁰

LETÁK Č. 9

Tento Lenhardův leták, začínající oslovením *Legionáři, partyzáni, zahraniční vojáci, osvobození političtí vězni a ostatní odbojoví pracovníci*, se od předchozích letáků stejného typu liší v některých dílčích aspektech, např. v pregnančně vyjádřené otázce národní suverenity. „Svobodu, kterou jste vybojovali, nám již vyrvali a jsme v otroctví samozvaných mocipánů a nepodařených expertů sovětlů,“ uvozuje autor tuto zásadní otázku. A pokračuje: „Ruský lid máme rádi, vždyť jsme mohli nahlédnout do jeho prosté duše, jsme jim za jejich oběti pro naši svobodu vděční, ale diktát a vměšování se do našich vnitropolitických záležitostí odmítáme. Chceme být svobodní! Máme na to plné právo! Náš lid již dost trpěl za doby německého násilí a jha.“ Novinkou je zmínka o tom, že se prý Maďarům a Němcům, kteří vstoupí do KSČ, poskytuje československé státní občanství a oni se tak mohou vrátit

do republiky. Text vzdává úctu nejen prvním dvěma našim prezidentům, ale také ministru zahraničních věcí Janu Masarykovi, o kterém se v textu mluví jako o „našem příznivci“. O tom, že se jedná o jeden z posledních letáků Světlany, svědčí kromě dalších indicí i vážnost, s níž se autor na adresáty obrací: „Kamarádi, nečekejte na nic a pracujte, jde o budoucnost Vaši i národa. Jsme na prahu vítězství. Pomozte nám, pracujte promyšleně, ale neriskujte zbytečně! Pokyny dostanete vhodným způsobem. Tak do toho po partyzánsku! Každý odbojář nechtě je velitelem!“⁴¹

LETÁK Č. 10

Desátý leták s titulkem *Národe český a slovenský!* byl vydán u příležitosti prvního výročí komunistického puče a je záměrně stylizován tak, aby souzněl i s pocity těch, kteří podlehli komunistické propagandě, nyní však postupně střizliví: „Mluvíme k Vám ke všem; mluvíme k Vám, dělníci, rolníci, živnostníci a intelektuálové, uvažujte zvláště dnes o tragedii, která postihla náš národ. Většina národa to myslela i v únoru 1948 dobře a bylo předpokládáno, že tento dějinný převrat ve jménu socialismu zlepší úroveň našeho lidu a že upevní řady našeho národa,“ zní Lenhardův smířlivý text. Autor vzápětí nabízí jakýsi univerzální klíč k uchopení poúnorových událostí, s nímž se může ztotožnit velké množství adresátů: „Avšak již první metody nás všechny zarazily. Cítili jsme, že zde není něco v pořádku, ale bylo již pozdě. Dnes vidíme ovoce, které nám tato doba přinesla. Upletli jsme na sebe bič nenávisti a teroru, podlomili jsme důvěru člověka k člověku, srazili jsme svoji životní i kulturní úroveň. Zamyslete se nad skutečností,

jak bylo možno, aby nám, národu tak těžce v nedávné době zkoušenému, unutilo svoji vůli několik samozvanců a prospěchářů, dosazených cizími zájmy. Zavinili jsme toto všichni. Byli jsme unaveni válečným strádáním, prožitými hrůzami a nesledovali jsme dobře, co se děje kolem nás. Odstranili napřed slavné muže našeho národa a státu, aby jim nestáli v cestě, použitím násilných cizích a hrubých method, a na nás všechny ostatní spustili takovou hrůzu, že jsme podlehli dřívě, nežli jsme si uvědomili, co vlastně činíme. Musíme proto tuto hanbu všichni bez rozdílu napravit. Jsme tímto povinni slavné historii našeho národa, našim padlým v bojích za svobodu, našim dětem a naší budoucnosti.“

Následuje pasáž, v níž autor plamenně obhajuje svrchovanost ČSR, přičemž zde text svou kompozicí a nekompromisností získává podobu manifestu. Jedná se zároveň o mimořádně cenný vhled do myšlenkového světa jednoho z vedoucích činitelů Světlany, respektive do základních názorových východisek ilegální organizace jako takové: „Nenecháme si dále unucovati nepovolanými samozvanci, jak máme žít, jak máme myslet, jak máme cítit! Máme svoje tradice, máme svoje velké syny národa, máme svoje myslitele, máme svoje odborníky, kteří dovedou dobře řídit naše hospodářství. Nepotřebujeme cizích vykořisťovatelů. Naším osvoboditelům ze západu i východu zůstaneme vděční, svoje hmotné dluhy uhradíme, ale nedopustíme, abychom byli jejich nevolníky do nekonečna. Nikdo na světě nemá práva, aby nás učil, jak máme vychovávat svoji mládež a děti, aby opravoval naše slavné dějiny, aby zasahoval do našich rodinných i státních věcí, aby náš lid pod rouškou morálního závazku okrádal. Socialismus

40 Tamtéž, originál letáku *Všem příslušníkům armády československé!*

41 Tamtéž, originál letáku *Legionáři, partyzáni, zahraniční vojáci, osv. političtí vězni a ostatní odbojoví pracovníci!*

Spolupracovník StB Václav Kocourek. Jeho zrada znamenala konec Světlany. (foto: VÚA-VHA)

si v našem státě vybudujeme sami, bez cizích násilných method, aby odpovídal našim možnostem a mentalitě našeho vysoce kulturního lidu.“

Leták pokračuje radikálním odmítnutím způsobů a metod poúnorových vládců: „*Nechceme policejní stát, který upevňuje svoji moc jen hanebnými gestapáckými methodami. Prohlédli jsme je! Varovali jsme již všechny, kdož se snižují tak hluboko, aby pažbami pušek, bitím četnickými řetízky a týráním přesvědčovali lid o nutnosti k režimu!! Nechceme, aby se u nás znovu zřizovaly koncentrační tábory, kde by bylo opět dle starých nacistických method zacházeno s člověkem pod úroveň zvířat!! Nepřipustíme, aby se národu lhalo! Lže se dělníkům, rolníkům, lže se všem! Je to hanebný způsob udržování státní moci!“*

V závěrečném oddílu zaznívá již tradiční výzva k odbojovým akcím i pokyny, jak si při nich počínat.

Samozřejmě nechybí ani povzbuzující slova: „*Občané! Jsme národem, jehož je toto počínání nedůstojné! Postavte se proti tomuto režimu lži a násilí! Přimkněte se jeden k druhému, potřete nedůvěru, která byla mezi Vás zaseta. Pracujte pro lepší budoucnost našeho národa. Hodina osvobození se blíží! Buďte připraveni! Zakládejte svoje skupinky, sledujte škůdce lidu i národa a protokolujte jejich bezcharakterní činy. Obraťte se na lidi, kteří se již jednou osvědčili v našem národním boji za svobodu! Ti z velké části neklamali! Zůstali věrni svým tradicím. Buďte však opatrní na gestapácké způsoby policejních orgánů. Vědí, že přichází jejich konec, a proto používají všech prostředků, aby tento oddálily. Bude však brzy s nimi sčítováno, a to tvrdým způsobem. Nezáúčastňujte se žádných oslav února. Bude to naše národní manifestace! Nezapomeňte, že se na nás dívá celý svět! Nesmíme zklamat! Zvítězíme! Světlana.“⁴²*

CELKOVÁ BILANCE

Je zřejmé, že utajené, časově náročné vytváření podzemní sítě, doprovázené zdoluhavým shromažďováním zbraní, vedoucím činitelům Světlany nepostačovalo. V tomto ohledu přinášely letákové akce, které silně rezonovaly mezi obyvatelstvem i komunistickými bezpečnostními složkami, odbojářům mnohem větší zadostiučinění. A svého druhu i zpětnou vazbu.

Dopad letákových akcí Světlany byl značný. Dokonce takový, že se stal jedním z impulsů pro její urychlenou likvidaci.

Věc však měla stinnou stránku. Bylo zjevné, že právě tato činnost přitahuje k organizaci nežádoucí pozornost a zvyšuje riziko prozrazení. Nelze zde nevidět rozpor – pokud hlavní strategický cíl spočíval v konspiračním vybudování silné, fungující a zbraněmi dobře vybavené organizace, jež měla v budoucnu sehrát významnou úlohu při očekávaném protikomunistickém povstání, pak masová kolportace letáků představovala právě ty aktivity, kterých se měli vedoucí Světlany vyvarovat. Na druhou stranu dnes již víme, že Světlana byla bez ohledu na tyto aktivity infiltrována StB, a to hned na několika úrovních, přičemž Václav Kocourek nebyl bohužel jediným tajným spolupracovníkem.⁴³

Dopad letákových akcí Světlany byl každopádně značný. Dokonce takový, že se stal jedním z impulsů pro její urychlenou likvidaci: „*Pokládám si za povinnost upozorniti,“ čteme v přísně tajné korespondenci mezi „v terénu“ působícím příslušníkem VO StB Vsetín Rudolfem Bezděkem a jeho nadřízenými, „že situace vytvořená skupinou ‚Světlana-Makyta‘ (podskupina Světlany působící na Valašsku – pozn. aut.) je ve zdejších okresech neudržitelná, vzhledem k letákovým akcím, které velmi špatně působí na morálku zdejšího obyvatelstva. Jako příklad uvádím, že je-li svolána schůze některé organizace KSČ v okrese Val. Klobouky, že ze 150 členů této organizace zúčastní se schůze 5 až 10 členů, a když se instruktor ptá, kde jsou ostatní, bývá mu zpravidla řečeno, že na Val. Kloboucku existuje veliká ilegální skupina, která má mnoho členů, že jsou v ní zapojeni i příslušníci SNB a občané ze strachu nechť se ke straně KSČ hlásí, aby v budoucnosti neměli z toho nepříjemné následky.“⁴⁴*

⁴² Tamtéž, originál letáku *Národe český a slovenský!*

⁴³ K infiltraci Světlany podrobně viz MALLOTA, Petr: Rudolf Lenhard (1918–1950). In: MALLOTA, Petr a kol.: *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu* (1. díl), s. 618–635.

⁴⁴ ABS, sb. V-BN, vyšetřovací spis a. č. V-2670 BN, Světlana VI/4 – operativní materiál, úřední záznam č. 95/49 z 1. 3. 1949.

Josefa Váru-Staříka unesla komunistická tajná policie v říjnu 1949 z Vídně. Na popravišti skončil po dlouhém "vytěžování" 26. srpna 1953. (foto: ABS)

ROZBITÍ ORGANIZACE

K avizované akci StB proti Světlaně došlo 10. března 1949. Oběti mohutné zatýkácké vlny, jež se tehdy prohnala Moravou, se stal i štáb v Komořanech. Jeho čtyři členy čekal různý osud. Velitel Antonín Slabík, kterého na poslední chvíli varovala jeho švagrová Bedřiška Slavíková, komandu spolu s ní unikl a oba se dostali na Západ. Naopak Pravomila Melichárka příslušníci StB při pokusu o útěk přímo v obci zezadu zastřelili. Nebyl přitom jediným členem organizace, kdo nepřežil zatýkání či následné vyšetřování.⁴⁵ Rudolf Lenhard, jenž byl v inkriminovaný den mimo Komořany, po nějakou

dobu unikl, nakonec však padl do pasti, kterou mu nalíčil provokatér Bedřich Doubek (alias „Josef Zeman“) vydávající se za ilegální spojku z Francie. Byl postaven před soud a 24. října 1950 v Uherském Hradišti oběšen. Smrt na popravišti čekala i osm jeho spolubojovníků.⁴⁶ Další stovky členů či příznivců Světlany skončily za mřížemi komunistických věznic.

MARNÝ, ALE STATEČNÝ BOJ

Předkládaný text se snaží postihnout fenomén Světlany prostřednictvím jejich ilegálních letáků. Složitý příběh zrodu, činnosti i konce této rozvětvené organizace je interpretován různě.

Autor se přiklání k pohledu na tento tragický případ především prizmatem marného, leč statečného boje československých vlastenců proti nastupující komunistické totalitě.

PETR MALLOTA (1980) vystudoval Pedagogickou fakultu UK, obor dějepis – základy společenských věd. Od roku 2008 pracuje v Ústavu pro studium totalitních režimů, kde se jako historik věnuje zejména tématu třetího odboje a represí v Československu padesátých let 20. století. Je vedoucím autorského kolektivu čtyřdílné monografie *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu* (Academia – ÚSTR, Praha 2024).

⁴⁵ Organizační velitel Světlany-Makyty Alois Pohůnek zemřel již 11. 3. 1949 ve vazbě Krajského velitelství (KV) StB Uherské Hradiště, údajně se v cele oběsil. Vedoucí Světlany na Znojemsku, hostinský Antonín Daněk, ukončil dobrovolně svůj život 15. 5. 1949 v Božicích, když se zraněný ocitl v bezvýhodném obklíčení příslušníky StB. Řadového člena organizace Aloise Valentu zastřelil příslušník SNB v noci z 25. na 26. 5. 1949 ve Valašských Kloboukách.

⁴⁶ Viz poznámka č. 2.